

Spis treści

Wstęp	5
-------	---

Rozdział pierwszy

MIĘDZYNARODOWE STOSUNKI POLITYCZNE – WAŻNIEJSZE ZAGADNIENIA TEORETYCZNE / 11

Jak określić stosunki międzynarodowe?	11
Międzynarodowe stosunki polityczne	12
Pojęcie: społeczność międzynarodowa	13
Teorie stosunków międzynarodowych – podstawowe modele eksplanacyjne	16
Percepcja stosunków międzynarodowych z różnych poziomów analizy	39
Niepaństwowi uczestnicy stosunków międzynarodowych	40
Państwo i jego uczestnictwo w międzynarodowych stosunkach politycznych	43
Klasyfikacja modeli powstawania i upadku państw w XX i XXI w.	43
Suwerenność	45
Polityka zagraniczna państwa	48
Interes narodowy, pojęcie racji stanu, klasyfikacja interesów narodowych	49
Dyplomacja, jej cele i funkcje. Ewolucja form dyplomacji	53
Współczesne podstawy prawne stosunków dyplomatycznych	61
Organy państwa uczestniczące w stosunkach międzynarodowych	62
Organy wewnętrzne	63
Organy zewnętrzne	65
Umowy międzynarodowe i ich rodzaje	66
Wybór tekstów do rozdziału	69

Rozdział drugi

HISTORIA STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH I MODELE ŁADU MIĘDZYNARODOWEGO DO ZAKOŃCZENIA ZIMNEJ WOJNY / 84

Jak należy rozumieć historię stosunków międzynarodowych?	84
Historyczna periodyzacja dziejów	86
Rodzaje łaďów międzynarodowych w historii stosunków międzynarodowych	87
Ład imperialny	88

Ład hegemoniczny	92
Równowaga sił	94
Historia stosunków międzynarodowych w czasach nowożytnych	97
Od traktatu westfalskiego do zjednoczenia Niemiec (1648–1871)	97
Okres imperialny: od zjednoczenia Niemiec do zakończenia pierwszej wojny światowej (1871–1918)	100
Okres dwudziestolecia międzywojennego i ład wersalski (1918–1939)	103
Przesunięcia w układzie sił w okresie drugiej wojny światowej (1939–1945)	107
Dwubiegunowa równowaga sił i zimna wojna (1945–1991)	111
Wybór tekstów do rozdziału	124

Rozdział trzeci

DEKOLONIZACJA I ZMIERZCH IMPERIUM EUROPEJSKIEGO / 135

Kolonializm i imperializm – ich wpływ na kształtowanie świata	135
Różnorodność form kolonialnej zależności	137
Od kolonializmu do imperializmu	138
System mandatowy Ligi Narodów	142
Wpływ drugiej wojny światowej na imperia kolonialne	143
Dekolonizacja i jej formy	145
Rola Organizacji Narodów Zjednoczonych w procesie dekolonizacji	146
Przebieg dekolonizacji	153
Czy współcześnie można mówić o istnieniu kolonializmu, czy o terytoriach zależnych?	168
Pojęcie i charakterystyka zjawiska określanego mianem neokolonializmu	169
Konsekwencje dekolonizacji	171
Wybór tekstów do rozdziału	178

Rozdział czwarty

MOCARSTWOWOŚĆ WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE I KSZTAŁTOWANIE SIĘ POSTZIMNOWOJENNEGO ŁADU MIĘDZYNARODOWEGO / 186

Mocarstwowość – rozważania teoretyczne: siła państwa („twarda” i „łagodna” <i>soft i hard power</i>)	186
Siła państwa – ewolucja pojęcia i jego elementy	187
Próba stworzenia wzoru określającego siłę państwa	189
Umiejętność zastosowania siły państwa, czyli strategia siły państwa	190
Siła państwa – czynniki natury materialnej	191
Siła państwa – czynniki natury niematerialnej	218
Zróznicowane wymiary mocarstwowości: wielkie mocarstwo, supermocarstwo, hipermocarstwo, mocarstwo selektywne (mocarstwo regionalne i mocarstwo sektorowe), państwo średnie i małe	223

Mocarstwo	223
Supermocarstwo	224
Hipermocarstwo	227
Mocarstwo selektywne	228
Państwo średnie i małe	231
Przełom stuleci i kształtowanie się nowego ładu międzynarodowego – cechy charakterystyczne	232
Koncepcje kształtu postzimnowojennego ładu międzynarodowego w literaturze przedmiotu	234
Stany Zjednoczone jako hipermocarstwo – multi- i unilateralizm od doktryny Clintona do doktryny Busha	241
Status Rosji – uwarunkowania mocarstwowości regionalnej i jej specyfika	246
Chińska Republika Ludowa – mocarstwo regionalne o predyspozycjach i aspiracjach do supermocarstwowej pozycji w XXI stuleciu	249
Francja i Wielka Brytania – dawne mocarstwa światowe, współczesne mocarstwa regionalne	253
Brazylia, Meksyk i Argentyna – koncepcje regionalnego przywództwa	256
Indie – wizje mocarstwa regionalnego i światowego	259
Mocarstwowość Unii Europejskiej	260
Podsumowanie	261
Model współczesnego ładu międzynarodowego	262
Liberalne, realne i konstruktywistyczne propozycje ujęcia rzeczywistości	262
Konfiguracje ładu międzynarodowego w XXI w.	263
Wybór tekstów do rozdziału	266

Rozdział piąty

BEZPIECZEŃSTWO MIĘDZYNARODOWE ORAZ PROBLEM ZBROJEŃ I ROZBROJENIA / 279

Instytucje zajmujące się badaniem pokoju i bezpieczeństwa	279
Pojęcia: bezpieczeństwo, zagrożenie, pokój	281
Dylemat bezpieczeństwa w badaniach naukowych	285
Współczesna percepcja bezpieczeństwa narodowego	287
Przykłady polityki bezpieczeństwa narodowego (zewnętrznego i wewnętrznego) – Stany Zjednoczone, Rosja, Polska, Korea Północna	290
Bezpieczeństwo międzynarodowe	298
Bezpieczeństwo zbiorowe a zbiorowa obrona	299
Zróznicowane koncepcje bezpieczeństwa międzynarodowego	300
System bezpieczeństwa powszechnego – ONZ	303
Systemy bezpieczeństwa regionalnego	304
„Architektura” i strategia bezpieczeństwa europejskiego: NATO, OBWE i Unia Europejska	306

Problem zbrojeń i rozbrojenia	310
Wścig zbrojeń i jego koszty	310
Eksport i import broni w skali międzynarodowej	316
Najważniejsze pojęcia techniczne dotyczące ograniczenia zbrojeń	317
Ograniczenie zbrojeń: kontrola zbrojeń, rozbrojenie, niezaangażowanie i budowa zaufania	320
Proliferacja broni masowego rażenia	333
Uzupełnienie	338
Wybór tekstów do rozdziału	343

Rozdział szósty

PRZEMOC W STOSUNKACH MIĘDZYNARODOWYCH –

TEORIA I PRAKTYKA / 356

Pojęcia: napięcie, kryzys, spór, użycie siły, konflikt zbrojny i wojna	356
Bośnia i Hercegowina jako klasyczny przykład rozwoju konfliktu zbrojnego	362
Koncepcje postrzegania wojny w kontekście rozwoju ludzkości	364
Wojna w oczach realistów i idealistów/liberałów	368
Wojna sprawiedliwa	370
Odstraszanie (deterrence)	373
Wojna w stosunkach międzynarodowych	378
Przyczyny wybuchu wojen i konfliktów zbrojnych	380
Ujęcie socjologiczne i kulturowe	380
Ujęcie psychologiczne i etologiczne – koncepcje Sigmunda Freuda i Konrada Lorenza	382
Wymiar indywidualny, krajowy, systemowy i globalny	383
Typologia konfliktów zbrojnych	387
Rodzaje wojen	395
Afganistan 2001 i Irak 2003 – nowoczesne wojny XXI stulecia	402
Konflikty zbrojne o niższym natężeniu	404
Interwencja zbrojna	404
Interwencje humanitarne po 1945 r.	409
Demonstracja zbrojna	413
Odwet	415
Retorsje	416
Zamach stanu (przewrót) i pucz wojskowy	417
Skutki współczesnych konfliktów zbrojnych	420
Tabele	421
Wybór tekstów do rozdziału	432

Rozdział siódmy

ŚRODKI POKOJOWEGO ROZSTRZYGANIA SPORÓW I KONFLIKTÓW NA FORUM MIĘDZYNARODOWYM / 442

Potrzeba sprecyzowania pojęć spór i konflikt międzynarodowy	443
Potrzeba rozwiązywania sporów i konfliktów międzynarodowych	444
Klasyfikacja sporów międzynarodowych	445
Model powstawania sporu międzynarodowego	447
Środki prewencyjne i możliwość uniknięcia sporu	448
Dyplomatyczne środki rozstrzygania i załatwiania sporów międzynarodowych: negocjacje, dobre usługi i mediacja, komisja badań, koncyliacja	449
Sądowe środki rozstrzygania sporów międzynarodowych: arbitraż międzynarodowy i sądy stałe	457
Rozstrzyganie sporów na forum organizacji międzynarodowych	461
Procedury obowiązujące w wyspecjalizowanych organizacjach międzynarodowych	467
Rola procedur pokojowego rozstrzygania sporów w stosunkach międzynarodowych	469
Wybór tekstów do rozdziału	470

Rozdział ósmy

TERRORYZM MIĘDZYNARODOWY: IDEOLOGIA, FORMY DZIAŁANIA I METODY JEGO ZWALCZANIA / 480

Problemy z definicją terroryzmu	480
Typologia współczesnego terroryzmu	487
Ewolucja pojęć terror i terroryzm w perspektywie historycznej	487
Nowe oblicze terroryzmu na przełomie XX i XXI w.	495
Analiza trendów i skali międzynarodowego terroryzmu	500
Fundamentalizm religijny i jego podstawowe cechy charakterystyczne	505
Czy można sporządzić profil współczesnego terrorysty	510
Czym jest Al-Kaida i jakie są jej cele	511
Państwa sponsorujące terroryzm i państwa wykorzystywane przez organizacje terrorystyczne oraz ich miejsce w stosunkach międzynarodowych	516
Modele i formy zwalczania terroryzmu na forum lokalnym i międzynarodowym	521
Globalna strategia walki z terroryzmem: Organizacja Narodów Zjednoczonych, Stany Zjednoczone i Unia Europejska	523
Szeroka płaszczyzna współpracy międzynarodowej w zwalczaniu terroryzmu	529
Wybór tekstów do rozdziału	531

Rozdział dziewiąty

**PRAWA CZŁOWIEKA I ICH ZNACZENIE W STOSUNKACH
MIĘDZYNARODOWYCH / 552**

Pojęcie, charakter i definicje praw człowieka	552
Kategoryzacja praw człowieka	554
Ewolucja praw człowieka	556
Współczesne dylematy związane z prawami człowieka	561
Międzynarodowy system ochrony praw człowieka	566
Międzynarodowa kontrola i nadzór nad przestrzeganiem praw człowieka	573
Funkcjonowanie międzynarodowego i regionalnych systemów ochrony praw człowieka	575
Przypadki ekstremalne: ludobójstwo, zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości	577
Przestrzeganie praw człowieka w praktyce (najważniejsze problemy)	585
Prawa człowieka w polityce zagranicznej państw	590
Tabele uzupełniające	593
Wybór tekstów do rozdziału	595

Rozdział dziesiąty

ORGANIZACJE MIĘDZYNARODOWE W TEORII I W PRAKTYCE / 608

Organizacje międzynarodowe w ujęciu głównych nurtów teorii stosunków międzynarodowych	608
Definicje organizacji międzynarodowych	612
Podmiotowość prawna organizacji międzynarodowych	615
Klasyfikacja organizacji międzynarodowych	617
Rola i funkcje organizacji międzynarodowych we współczesnym świecie	622
Organizacje międzynarodowe, problem globalnego zarządzania i reżimów międzynarodowych	625
Rola organizacji rządowych (IGOs) w stosunkach międzynarodowych	627
Rola międzynarodowych organizacji pozarządowych (INGOs) w stosunkach międzynarodowych	628
Geneza organizacji międzynarodowych	629
Liga Narodów i jej system	632
Uniwersalna organizacja międzyrządowa (IGO) realizująca wiele celów:	
Organizacja Narodów Zjednoczonych i system Narodów Zjednoczonych	638
Geneza ONZ	638
Karta Narodów Zjednoczonych	639
Dążenia i cele Narodów Zjednoczonych	639
Struktura ONZ	639
Budżet ONZ	642

System Narodów Zjednoczonych	643
Działalność ONZ w sferze utrzymania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego	646
Działania ONZ w dziedzinie społeczno-ekonomicznej	657
Problemy ONZ	662
Reformy w ONZ	665
Procesy reform ekonomiczno-społecznych	666
Wnioski	666
Grupa Siedmiu/Grupa Ośmiu (G-7/G-8) – porozumienie o charakterze ogólnym grupy państw wysoko uprzemysłowionych	667
Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej (International Atomic Energy Agency – IAEA) jako przykład uniwersalnej organizacji międzyrządowej o specyficznym celu działania	669
Uniwersalne organizacje międzyrządowe o charakterze finansowym i gospodarczym	670
Bank Światowy	670
Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW, International Monetary Fund – IMF)	672
Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organization for Economic Cooperation and Development – OECD)	673
Międzynarodowa Organizacja Handlu (World Trade Organization – WTO)	675
Interpol – uniwersalna międzynarodowa organizacja policji	676
Międzyrządowe organizacje regionalne o charakterze ogólnym	677
Unia Europejska	677
Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE)	688
Wspólnota Niepodległych Państw (WNP)	690
Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN)	692
Liga Państw Arabskich (LPA)	693
Organizacja Państw Amerykańskich (OPA)	694
Organizacja Jedności Afrykańskiej (OJA) i Unia Afrykańska (UA)	696
Międzyrządowe organizacje regionalne i subregionalne realizujące specyficzne cele	699
Pakt Północnoatlantycki (North Atlantic Treaty Organization – NATO)	699
Rada Europy	710
Regionalne i subregionalne organizacje i stowarzyszenia gospodarcze	712
Ameryka Północna i Południowa	712
Afryka	715
Europa	716
Międzyregionalne porozumienia w sprawie współpracy:	717
ASEM, APEC i FEALAC	717
Spotkanie Azja-Europa (Asia-Europe Meeting – ASEM)	717
Współpraca Gospodarcza Azji i Pacyfiku (Asia Pacific Economic Cooperation – APEC)	718
Forum Współpracy Azja Wschodnia-Ameryka Łacińska (Forum for East Asia-Latin America Cooperation – FEALAC)	718

Pozarządowe organizacje międzynarodowe (INGOs)	719
Greenpeace	719
Amnesty International	720
Human Rights Watch	721
Lekarze bez Granic (Doctors without Borders)	721
Transparency International	722
Wnioski	722
Tabele dodatkowe	723
Wybór tekstów do rozdziału	729

Rozdział jedenasty

ROZWÓJ MIĘDZYNARODOWYCH STOSUNKÓW GOSPODARCZYCH I POLITYKA GOSPODARCZA PAŃSTW: OD MERKANTYLIZMU DO GOSPODARKI GLOBALNEJ / 754

Międzynarodowe stosunki gospodarcze i ich znaczenie	754
Merkantylizm	756
Liberalizm	759
Doktryna wolnego handlu, zwrot ku protekcjonizmowi i rozwój gospodarki światowej na przełomie wieków	762
Marksizm, leninizm i interpretacja imperializmu	766
Konsekwencje pierwszej wojny światowej i gospodarka okresu międzywojennego	767
Polityka walki z kryzysem: Stany Zjednoczone i Europa, poszukiwanie efektywnych rozwiązań	776
System z Bretton Woods i jego konsekwencje	777
Cztery perspektywy współczesnego systemu gospodarczego	779
Współczesna polityka ekonomiczna państw: koegzystencja dwóch sprzecznych koncepcji	781
Znaczenie regionalnych porozumień handlowych	783
Gospodarczy podział świata	784
Gospodarcza dywersyfikacja świata według kryterium rozwoju regionów i subregionów	790
Modele gospodarczo-społeczne i ich dywersyfikacja	799
Model azjatycki	800
Model europejski	801
Model amerykański	803
Gospodarka globalna XXI w. i jej cechy charakterystyczne	804
Rola Światowej Organizacji Handlu i G-7 (G-8) w kształtowaniu gospodarki globalnej	806
Współczesny międzynarodowy system walutowy – implikacje polityczne	808
Międzynarodowy Fundusz Walutowy i Bank Światowy	809

Korporacje międzynarodowe w gospodarce i polityce międzynarodowej	811
Wybór tekstów do rozdziału	813

Rozdział dwunasty

GLOBALIZACJA – JEJ PRZEJAWY, CHARAKTERYSTYKA I KONSEKWENCJE DLA ROZWOJU STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH / 823

Globalizacja – różnicowanie definicji i jej konceptualizacja	823
Rewolucja technologiczna	825
Gospodarka	826
Działania w sferze politycznej	826
Globalizacja gospodarcza	827
Militarny wymiar globalizacji	829
Wymiar prawny globalizacji	830
Ekologiczny wymiar procesów globalizacyjnych	831
Wymiar kulturowy i społeczny	837
Wnioski	844
Wybór tekstów do rozdziału	844
Bibliografia	855
Testy sprawdzające	872
Odpowiedzi	903